

לב להבין

הבנה ועיון במקרא

גיליון צ"ו

פרשת תזריע

תשפ"ב

על סדר
פרשת השבוע

לב הדברים

ביאורי
מקראות

והן על לידתה.

ובזה נבין את תוכן מה שלמדו בגמ' 'כל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לשמונה', שהרי לפי פרשה זו כל המילה ביום השמיני באה כתיקון לטומאת האם.

ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא פֶּכֶשׁ בֵּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֹר לְחַטָּאת אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַכֹּהֵן:

כבר ידועים דברי חז"ל בדבר קרבן היולדת 'בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה לפיכך אמרה תורה תביא קרבן'. אבל דברים אלו נראים לפום ריהטא כדברי נביאות, וכיוון שתורה היא וללמוד אנו צריכים, עלינו לדרוש ולחקור מהיכן אתו לידי כך.

והנה עצם קרבן זה של כבש לעולה ועוף חטאת הבאים כאחד – מצינו כעין זה באשם עולה ויורד, שמגיע על הנשבעים לשוא ולשקר. ומעובדה זו אנו יכולים ללמוד שמהותו של קרבן זה, אף הוא על חטא שבועה הוא בא. אך ממה שהתורה קבעה כבש לעולה ועוף לחטאת – גם ביולדת עשירה, אנו יכולים ללמוד שעיקר הכפרה תחילתה בעולה – שבאה על הרהור הלב, היינו על חטאים שאינם גלויים ומפורשים, אלא צפונים בעומק ליבו של האדם.

וירדו לסוף דעתה של האשה, שהיא קופצת ונשבעת מתוך צער לידתה שלא תזקק לבעלה. אבל עיקר החטא כאן הוא בעצם המחשבה, ולא במעשה, שהרי אף אם נאמר שנשבעת בפה ממש, כבר הק' בגמ' שלא ייתכן שמיירי בשבועה כפשוטה, ואף לא מצינו שתצטרך לזה היתר, אלא משמעות הדבר שירדה תורה לעומק דעתה שבליבה נשבעת כן, ועל כן צריכה להביא עולה – לריצוי על הרהור הלב, ועוף לחטאת, על משמעות החטא שישנו כאן.

דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר וּמִמָּאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדָּתָה תִּמָּא: וּכְיוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בֶּשֶׂר עֶרְלָתוֹ: וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשָׁת יָמִים תֵּשֵׁב בְּדָמֵי טְהָרָה בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד מְלֹאת יְמֵי טְהָרָה: וְאִם נָקְבָה תֵּלֵד וּמִמָּאָה שִׁבְעִים בְּנִדָּתָה וּשְׁשִׁים יוֹם וּשְׁשָׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל דָּמֶי טְהָרָה:

רבים תמהו לפשר החילוק בטומאת הנקבה – שהוכפלה לטומאת הזכר. עוד יש להבין שהרי מהפסוק עולה שמילת הזכר, מישך שייכא לטומאת האם – 'וטמאה שבַעַת יָמִים... וּבְיוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בֶּשֶׂר עֶרְלָתוֹ'.

והנה כבר נתבאר כאן, שיסוד הטומאות כולם הם מהשייכות לחטא והקללה של אדם הראשון, (ואשר על כן טומאת מת היא החמורה שכולם, כיוון שהמיתה היא הקללה היסודית ביותר שנובעת מעצם החטא).

ואם כן נבין את מה שעולה מן הפרשה שישנם ב' מחייבים לטומאת אשה היולדת: א. יצירת הולד. ב. לידתו. כיוון שהיא שייכת לקללה זו בתרתי – 'הרבה הרבה עצבונך והרוגך', 'בעצב תלדי בנים'. (והכפרה שצריכה להביא אחר כך דרשו חז"ל שהיא נובעת מהקללה של 'ואל אישך תשוקתך').

ולפי"ז נוכל להבין שייכות המילה לטומאת האם. שהרי מלשון הפסוק נשמע, שעיקר הטומאה בזכר מתייחסת בעיקר לִיצִירָתוֹ 'אשה כי תזריע וילדה זכר'. והסיבה שבזכר אינה טמאה גם על לידתו, כיוון ש – 'וביום השמיני ימול בשר ערלתו' – וזהו מה שפוטר את האם מטומאה על עצם לידתו. ומשמעות העניין שבכך יש תיקון לאותו חטא הקדמון, שמתקן האדם את גופו וכורת ברית נאמנות להשם. נמצא שעצם מילת הערלה מטהרת את טומאת הלידה. משא"כ בנקבה, טומאתה כפולה – שבועיים – הן על יצירתה

'דרש דרש' – המפנה בספר ויקרא שחוצה את התורה כולה

אי אפשר להתעלם התחושה המקננת בליבם של רבים, שספר ויקרא נבדל משאר החומשים, בכך שהוא מכיל בקרבו יותר 'הלכות' מאשר מתאר את סיפורו של עם ישראל. ואמת אמנה, שגם אם זוהי התחושה שמתקבלת מקריאה פשוטה של הדברים, אך במבט מעמיק נוכל לראות שלספר ויקרא ניגון מיוחד משלו, המספר בדרכו על אחד הנדבכים החשובים ביותר בבניית הקשר בין קוב"ה וישראל.

בבואנו אל הקודש, נפתח בקושי הגדול – בסדרן של הפרשיות. בעיצומו של היום השמיני, אחר פרשת נדב ואביהוא, מפסיקה התורה בפרשת שתויי יין, ממשיכה בעניינו של יום – אכילת קדשי היום ושריפת שעיר החטאת, ואזי יש הפסק ארוך בפרשיות הקדושה – של מאכלות אסורות, טומאת יולדת ונגעים, טהרת המצורע וזבים וזבות – ורק לאחר מכן חוזרת אל אותו העניין 'וַיִּדְבֹּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי יְיָ וַיָּמָתוּ' – והדבר מעורר תמיהה, מדוע הפסיק הכתוב בכל הפרשות הללו.

והנה אחר חטאם של נדב ואביהו נאמר לאהרן ולבניו הנותרים: 'רֹאשֵׁיכֶם אֶל תִּפְרְעוּ וּבְגֵדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ וְלֹא תִמָּתוּ וְעַל כָּל הַעֲדָה יִקְצֹף וַאֲחִיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִכְפוּ אֶת הַשֵּׁרֶפָה אֲשֶׁר שָׂרָף יְיָ'. מכך יכולים אנו ללמוד שיותר ממה שהחטא ייצג אותם, הוא ייצג בעיקר את כל עם ישראל. וכמו שאמר משה 'הוא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ לֵאמֹר בְּקִרְבִּי אֶקְדֹּשׁ וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶפְכֹּד'. נדב ואביהוא היו קרבנות הציבור ללמד על היחס הנכון לעבודתם של ישראל לפני המקום.

ולמרות שמצינו בחז"ל כמה שיטות מהו היה חטאם, וודאי ששורש הכל הוא מה שנכתב להדיא בפסוק 'וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְיָ אֵשׁ זָרָה' – וכמו שאמרו חז"ל 'אמרו מצוה להביא אש מן ההדיוט'. הריצוי והידידות הגדולה שבאה לדידי ביטוי בעת ירידת האש מן השמים – גרמה לתחושה של קירוב הדעת שהייתה פתח למכשול להביא 'אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם' – סברו שהשעה כשרה להוסיף ולהביא מן ההדיוט.

והנה מצינו בחז"ל שקישרו את מיתתם של נדב ואביהוא – ככפרה לחטא העגל. 'ובאהרן התאנף ה' מאוד להשמידו' – זהו כילוי בנים, ותפילתו של משה עשתה מחצה. מכאן אנו יכולים ללמוד על משמעות הדברים, שמעשה זה ביטא את השאיפה הנסתר שיעדין קננה בליבם של ישראל – להיות שותפים בעצמם ביצירת מציאות השראת השכינה בקרבם – מעין אותה הטעות שהייתה בחטא העגל, שביקשו ליצור בעצמם את הדרך לעבוד את השם, ללא ציווי מן השמים מפי משה רבינו.

המתבונן יראה שמעשה זה של נדב ואביהוא מחולל תפנית בצורת עבודתם של ישראל לפני המקום, וניתן להם יותר מקום להתקרב לפני השם. כביכול אמר להם השם, אם זאת אתם מבקשים, הרשות נתונה בידכם, אך עליכם לקדש עצמכם קודם לכן. ניתן להגדיר זאת כך, שאם עד כה קדושתם של ישראל הייתה בצורה של 'כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדְשְׁכֶם', עתה לראשונה נאמר להם 'והתקדשתם והייתם קדושים'. הם בעצמם נדרשים להידמות לבוראם וליצור את מציאות הקדושה בעולם.

ספר ויקרא פותח 'אדם כי יקריב מכם קרבן להשם' – יש כאן יחס לאדם באשר הוא אדם. היינו בני ישראל באים להקריב כמות שהם, והקב"ה הוא שמקדשם. הקרבת הקרבן היא תהליך של 'לרצונו לפני השם' – צורת עבודה של התבטלות מול כבוד השם. אך נדב ואביהוא ביטאו את השאיפה להביא מן ההדיוט, ולהיות שותפים בעצמם ביצירת השראת השכינה בתוכם. הם בעצמם הניחו את הבסיס לעבודה כפי שהיא בצורתה – שהקדושה תחילתה עבודה, ורק סופה יהיה מתנה.

ונמצא שכל הפרשיות הבאות העוסקות בקדושתם של ישראל לפני המקום, באה להכשיר אותם לעמוד לפני ה' לפי ההנהגה החדשה שנוצרה כאן. עד שמגיעים לתכלית המיוחלת 'וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אֶחֱיָהּ וְאֵל יָבָא כָּל עַת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרֹכֶת אֶל פְּנֵי הַפִּתְּתָה אֲשֶׁר עַל הָאֹרֶן וְלֹא יָמוּת כִּי פָעַן אֲרָאָה עַל הַפִּתְּתָה'. כאן נבנתה הצורה הראויה לגשת אל הקודש פנימה ולכפר על בני ישראל. פרשת יום הכיפורים כל כולה באה להורות את הצורה בה ה' יגיע לשכון בתוכם. ועל ידי שיקרבו אל הקודש כדת וכראוי, יזכו לכפר על מקום הקודש והמקדש מטומאות בני ישראל, וזכים להביא להשראת השכינה בקרבם בכל שנה ושנה מחדש.

(ובמאמר המוסגר יש לציין, כי גם כאן אנו רואים את השייכות לכפרת חטא העל, שהרי יום זה נקבע לאותו היום שבו נסלח להם מן השמים על עוון זה).

ועתה נעמוד ונחזה בפלא הגדול – לראות כיצד כל זה בא לידי ביטוי במה שידוע לנו מחז"ל, שמחצית התורה היא בפסוק 'וְאֵת שְׁעֵיר הַחֲטָאתָ דָּרַשׁ דְּרַשׁ מֹשֶׁה וְהָיָה שָׂרָף וַיִּקְצֹף עַל אֲלֻעָזָר וְעַל אֵיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנּוֹתָרִים לְאֹמֶר'. והחלוקה של התורה לשנים – היא במילים 'דרוש דרש משה' – 'דרש' מכאן ו'דרש' מכאן. וכמו תמיד, משמעות הדברים ניבטת ועומדת מתוך עומק פשוטו של מקרא. ועל כן תחילה נבאר פשוטן של דברים, ולאחר מכן את המשמעות הרחבה יותר.

בפשטות, יש הבדל דיקדוקי בין ב' המילים 'דרוש' מול 'דרש', כמו 'הלוך' מול 'הלך', 'אכול' מול 'אכל' ו'שתו' מול 'שתה'. ההטייה של 'פעול' (כמו הלוך, אכול, שתו) – מבטאת פעולה מתמשכת ללא תכלית מסויימת. ואילו ההטייה 'פעל' (כמו הלך, אכל, שתה), מבטאת פעולה מוגדרת עם תכלית קצובה וברורה.

ואם כן נבין את משמעות המילים 'דרוש דרש'. אין כאן כפילות ומליצה בעלמא, אלא באמת בתביעתו של משה היה ב' חלקים. ראשית, 'דרוש' – תביעה נוקבת שאינה מבקשת מענה. ושנית, 'דרש' תביעה השואלת בלשון שאלה ובירור.

והדבר תואם להפליא עם מה שביארו בגמ' (זבחים קא.), שהיו כאן ב' שאלות, מדוע זו (שעיר ר"ח) נשרפה, ומדוע אלו (חטאת שמיני וחטאת נחשון) מונחות. ולפי האמור יתבאר היטב – על החטאת הנשרפת הייתה זו תביעה שאינה מצפה לתשובה, שהרי מאי דהוה הוה. אבל כלפי המונחות, הייתה זו שאלה ודרישה, מפני מה באמת הנחתם את אלו.

עד כאן ביאור הדברים לפי פשוטן ומדרשן. אבל בעומק נוכל לראות שיש כאן חלוקה החוצה את כל התורה לב' חלקים מהותיים, אשר מתבטאת דווקא ע"י ש'דרוש' מכאן ו'דרש' מכאן.

נתבונן במשמעות מה שאירע כאן – משה רבינו הגיע בתביעה נוקבת לאהרן ולכניו, מדוע לא שמעו לדבר ה' שבפיו, ולא קיימו את אשר ציווה אותם ('דרוש'). אבל לפי הנכתב בפסוק, לתביעתו הייתה משמעות נוספת של 'דרש', היינו שאלה המצפה וממתינה לתשובה, מדוע באמת לא אכלתם. נמצא שלראשונה משה רבינו עומד וממתין לשמוע את דבר השם, לא מן השמים, אלא דווקא מבני ישראל.

ואזי עונה לו אהרן למשה תשובה מדעתו, ובכך זוכה לכוון לדעת השכינה, כמו שנאמר: 'וישמע משה וייטב בעיניו'. יש למאורע זה משמעות רחבה יותר מעבר להוראה המעשית בדבר אותה החטאת. לראשונה הצליחו בני ישראל לגלות מעצמם את רצון השם. אין לך פתיחה ראויה מזו, למחצית השנייה של התורה, בה ניתן לבני ישראל כמעשיהם לפעול וליצור בעצמם את מציאות הקדושה בארץ.

נקודת המפנה של חומש ויקרא היא דווקא בפעם הראשונה שבה אי מי זוכה להשיג יותר ממה שראתה עינו של משה באותה השעה. חידוש של מציאות בה דבר השם אשר מגיע מן הארץ – זוכה להסכמה מן שמיא 'וישמע משה וייטב בעיניו' הודה ולא בוש – 'כך שמעתי'. ועל כן נבחרה פרשה זו לפתוח את פרשיות הקדושה, אשר מלמדות את בני ישראל צעד אחר צעד – כיצד יוכלו לקדש עצמם עד שיזכו להידמות לקונם "כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדְשְׁתֶּם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי".

ואגב אורחא, יעלה בידן להבין את החידה הגדולה מדוע ספר זה זכה לתואר 'תורת כהנים', בעוד הלכות הכהנים תופסות רק את חלקו, והשאר הלכות השוות לכל ישראל. אבל האמת היא שבתחילה העמדת המשכן הייתה מלווה בחלוקה ברורה בין תורת הקרבנות שניתנה לכלל העם, לבין תורת הכהנים. פרשת ויקרא מדברת על 'דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֹמַרְתָּ אֲלֵהֶם' – הקרבנות ביחס להמון העם. ואילו פרשת צו נאמרה כהוראה מיוחדת לכהנים 'צו את אֶהֱרֹן וְאֵת בָּנָיו לֵאמֹר' – כל פרשה זו היא תורה מיוחדת המסורה רק לכהנים כמשרתי המלך. אבל מאז המפנה שהתחולל בעקבות נדב ואביהוא, זכו כל ישראל להיכלל בתואר משרתי השם, ונצטוו כולם לקדש עצמם להיות ראויים לשרת לפניו, כדי שיוכלו לזכות לתואר 'ממלכת כהנים'.